

lede'ye nisbet edilmesi onun kölesi olması sebebiyledir (bk. EBÛ BEKRE). Basra'nın kuruluşu sırasında kabilesiyle beraber gelip şehre yerleşen İbn Ebû Bekre'nin ailesi burada oluşan zengin çiftlik sahipleri zümresi içinde yer almıştır. İbn Ebû Bekre'nin Basra'da 10.000 dinar harca-yarak yaptırdığı ev Abbâsî Halifesi Meh-dî-Billâh devrine kadar ayakta kalmış, bu dönemde câmi-i kebîri genişletmek için istimlâk edilerek yıkılmıştır (Belâzürî, *Fütûh*, s. 503). İbn Ebû Bekre'nin Muâviye b. Ebû Süfyân tarafından Basra kadılığı-na tayin edildiği dikkate alınırsa iyi bir tahsil gördüğü veya babasının anne bir kardeşi olan amcası Ziyâd b. Ebîh'in bu tayinde etkili olduğu söylenebilir. Onun tahsili konusunda bilinen tek husus kıra-at dersi aldığı, fakat Kur'ân-ı Kerîm'i ma-kamla okuma hevesinden dolayı "lahn"a düştüğüdür.

Ziyâd b. Ebîh Irak valisi olunca İbn Ebû Bekre'yi Fars'a gönderip oradaki âteşke-deleri ele geçirmesini istedi; o da birkaç ay içerisinde bu görevi başarıyla yerine getirdi. Daha sonra 50 (670) yılında Mu-âviye tarafından Basra kadılığına tayin edildi ve onun yakın adamları arasında yer aldı. Ertesi yıl Rebî' b. Ziyâd el-Hârî-sî'yi azleden Ziyâd b. Ebîh'in emriyle Sistan (Sicistan) valiliğine getirildi ve Zi-yâd'ın ölümüne kadar iki yıl bu görevini sürdürdü. Valiliği sırasında Sistan'da-ki Zerdüştiler'e karşı sert tedbirler aldı; Arap kaynaklarının Rutbîl veya Zunbîl şeklinde kaydettikleri Türk hükümdarının topraklarına (Kâbilistan, Zâbulistan) akınlar düzenledi. Bunun üzerine Rutbîl elçi gön-derip 1.200.000 dirhem ödeme taahhü-düyle barış istedi. İbn Ebû Bekre bu tek-lifi 200.000 dirhemini bağışlamak sure-tiyle kabul etti ve durumu Ziyâd b. Ebîh'e bildirdi; Ziyâd da antlaşmayı onayladı (a.g.e., s. 576-577).

İbn Ebû Bekre, Halife Abdülmelik b. Mervân tarafından Abdullah b. Zübeyr'in kardeşi ve Basra Valisi Mus'ab b. Zübeyr'in üzerine gönderilen Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd'in idaresindeki orduda birlik kumandanı olarak görev aldı. Basra yakın-larındaki Cufra'da (Cufratü Nâfi') günlerce devam eden savaş Hâlid'in yenilgisiyle so-nuçlandı (71/690) ve o günden sonra bu-rası Cufratü Hâlid, mağlûp Emevî kuvvet-leri Cufriyye, Hâlid ile diğer kumandanlar İbn Ebû Bekre, Humrân b. Ebân ve Mu-gîre b. Mühelleb de Cufri İakabiyla anıldı-lar (Taberî, VI, 152-153). İbn Ebû Bekre, aynı yıl Mus'ab b. Zübeyr ile yapılan ve

onun ölümüyle sonuçlanan savaşta da önemli rol oynadı ve arkasından Basra valiliğine getirilen Hâlid b. Abdullah b. Hâlid b. Esîd'e vekâleten bir süre Basra-ı'yı idare etmekle görevlendirildi.

78 (697) yılında İbn Ebû Bekre'yi Sîs-tan valiliğine tayin eden Irak genel va-lisi Haccâc b. Yûsuf es-Sekâfi, ona son za-manlarda taahhüdünü yerine getirmeyen Türk Hükümdarı Rutbîl'i yakalayıp öldürmesini, ülkesini tahrip etmesini ve ailesini de esir almasını emretti. Hemen harekete geçen İbn Ebû Bekre pek çok ganimet aldıktan sonra geri çekilen Rut-bîl'i takip ederek ülkenin içlerine kadar ilerledi ve böylece Türkler'in arkadan çe-virme oyununa geldi; bir anda ordusuyla birlikte tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. Ancak pek çok as-kerini kaybettikten sonra 500.000 veya 700.000 dirhem ödemek ve üç oğlu ile bazı kumandanlarını rehlin bırakmak su-retiyle canını ve askerlerinin geri kalanı-nı kurtarabildi (79/698). O tarihten sonra verdiği ağır kayıplar sebebiyle bu ordu-dan "ceşû'l-fenâ" diye bahsedilmiştir. Bu yenilgiye çok üzülen ve endişeye kapılan Haccâc b. Yûsuf, Halife Abdülmelik b. Mervân'a bir mektup yazarak Türkler'in kendilerini devamlı tehdit eden bir tehli-ke olduğunu ve bu tehlikenin daha fazla büyümeden bir an önce bastırılması ge-rektiğini bildirip ondan Sistan'a kuvvetli bir ordu göndermesini istedi. Kaynaklar, 80 (699) yılında mevcudu 40.000'i aşkın bir ordunun Abdurrahman b. Muham-med b. Eş'as kumandasında Türkler'i yendiğini bildirmektedir.

Halife Abdülmelik b. Mervân, savaş meydanlarındaki kahramanlık ve cesare-tiyle tanınan İbn Ebû Bekre'den Habeş asıllı olması sebebiyle "el-edgam seyyidü ehli'l-Meşrîk" (Şarklılar'ın efendisi siyahî) di-ye söz ederdi. Kaynaklarda, İbn Ebû Bek-re'nin komşusu saydığı 160 aileye devam-lı yardımda bulunduğu ve her bayram 100 köle âzat ettiği bildirilmekte, cömertliğin-den dolayı kendisine "ecvedü'l-Arab" de-nildiği, hatta bu hususta ünlü Hâtim et-Tâ'î'yi dahi geçtiğini ihsas için Ebû Hâtim künyesiyle anıldığı belirtilmektedir. 79 (698) yılında Türkler'in karşısında uğ-radığı ağır mağlûbiyetin üzüntüsünden veya kulağındaki bir rahatsızlıktan dola-yı Büst'te vefat etmiştir; 80 (699) yılın-da ölmüş olması da muhtemeldir. Hastalığı sırasında oğlu Ebû Berdea'ı yerine vekil bıraktığı, Basralı şair İbn Müferriğ el-Himyeri'yi Sistan'a çağırarak kendisi-

ni öven kasideler yazdığını, babası Ebû Bekre, Hz. Ali, İbn Sîrîn, Saîd b. Cümhân ve başkalarından hadis rivayet ettiği be-lirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 190; Halife b. Hay-yât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 483-484; İbn Kutey-be, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 533; Belâzürî, *Ensâb*, I, 494-505; a.mlf., *Fütûh* (Fayda), s. 503, 509, 524-527, 576-577, 579-580; Taberî, *Târih* (Ebû'l-Fazl), V, 332; VI, 152-154, 165, 320-323; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 351; İbn Hayyân, *Taba-kâtü'l-muhaddişin bi-İşbahân* (nşr. Abdülgafûr Abdülhak Hüseyin el-Belûşî), Beyrut 1407/1987, I, 339-340; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), II, 171; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil* (trc. M. Beşir Eryar-soy), İstanbul 1986, IV, 278-279, 403-410; Ze-hebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 138; İbn Kesîr, *el-Bidâye* (nşr. Ahmed Ebû Mülhim v.dğr.), Beyrut 1407/1987, VIII, 318-320; IX, 29-33; J. Welha-sen, *Arap Devleti ve Sukutu* (trc. Fikret İşiltan), Ankara 1963, s. 57; Clifford Edmund Bosworth, "Ubaidallah b. Abi Bakra and the Army of Destruction in Zabulistan (79/698)", *Isl.*, XL (1973), s. 268-383; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, I, 344; Muhammed Âsaf Fikret, "İbn Ebî Bekre", *DMBİ*, II, 429-430.

NADİR ÖZKUYUMCU

İBN EBÛ BELTEA

(bk. HÂTİB b. EBÛ BELTEA).

İBN EBÛ BİŞR

(bk. EŞ'ARİ, Ebû'l-Hasan).

İBN EBÛ CEMRE, Abdullah b. Sa'd

(ابن أبي حمزة، عبد الله بن سعد)

Ebû Muhammed Abdullâh b. Sa'd
b. Ebî Cemre el-Ezdi
(ö. 699/1300 [?])

Şahîh-i Buĥârî muhtasarı
ve bu muhtasara
yazdığı şerhlerle tanınan
Endülüslü âlim.

Hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Mâlikî mezhebine mensup bir tarihçi, mü-fessir, kıraat âlimi ve muhaddis olduğu kaydedilmekte, doğru bildiğini açıkça söy-lemekten çekinmemesiyle tanınmaktadır. Kendisine bazı kerâmetler isnat edilmiş-tir. Vefat tarihi çeşitli kaynaklarda 525 (1131), 675 (1276) ve 695 (1296) olarak zikredilmişse de genel kanaat 699'da (1300) Kahire'de öldüğü şeklindedir.

Eserleri. 1. *Cem'u'n-nihâye** *fî bed'i'l-ĥayri ve'l-gâye* (Muhtasaru İbn Ebî Cem-re). Müellif, *Şahîh-i Buĥârî*'den kolayca

